

## Nr 47.

*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till bidrag till avlöning åt landsantikvarier jämte i ämnet väckta motioner.*

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkten 55 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1947) föreslagit riksdagen att till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Bidrag till avlöning åt landsantikvarier för budgetåret 1947/48 anvisa ett förslagsanslag av 68 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Velander m. fl.* (I:9) och den andra inom andra kammaren av herr *Berg m. fl.* (II:13), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, dels att Västernorrlands län skall uppdelas i två landsantikvariedistrikt, det ena omfattande landskapet Ångermanland och det andra landskapet Medelpad, med den redan inrättade landsantikvarietjänsten knuten till Härnösand—Ångermanland och den nya tjänsten knuten till Sundsvall—Medelpad, dels ock att såsom bidrag till avlöning av den nye landsantikvarien för Medelpad för budgetåret 1947/48 anvisa anslag till belopp av 8 000 kronor.

Förevarande anslag, som upptagits i riksstaten från och med budgetåret 1945/46, är nu uppfört med 68 000 kronor. Genom beslut den 7 september 1945 har Kungl. Maj:t meddelat villkor och bestämmelser angående statsbidrag till avlöning av landsantikvarier. Enligt nämnda bestämmelser skall vid bestämmande av statsbidragets storlek iakttagas, att statsbidraget jämte avkastningen av vederbörande lönefond under nästföregående räkenskapsår uppgår till två tredjedelar av befattningshavarens avlöning, dock att summan av lönefondsavkastningen och statsbidraget icke må per år överstiga 8 000 kronor för varje befattningshavare. Tillika har Kungl. Maj:t föreskrivit, att nämnda villkor och bestämmelser skola i tillämpliga delar gälla jämväl i fråga om statsbidrag till avlöning av föreståndaren för museet i Varberg.

*Departementschefen* har på framställning av vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien förordat anvisande av oförändrat anslag för nästa budgetår.

Till stöd för det i förenämnda *motioner* framställda yrkandet har i motionen I: 9 anförts i huvudsak följande.

Västernorrlands län utgöres enligt kungl. brev den 7 september 1945, och sedan vederbörligt statsbidrag beviljats, av ett landsantikvariedistrikt med landsantikvariern knuten till den museala institutionen Murberget i Härnösand.

Länets båda landskap, Ångermanland och Medelpad, uppvisa emellertid vart för sig rika fornminnesområden, vilka i huvudsak äro lika fördelade mellan dem. Av kända stenåldersboplatser har Ångermanland de avgjort flesta, medan i Medelpad, särskilt i trakten mellan Indalsälven och Ljungan, de stora gravfälten med ståtliga högar från den förhistoriska tidens senare skeden utgöra ett dominerande inslag i landskapsbilden. I forskningarna rörande Norrlands ställning under folkvandringstiden intar Medelpad en nyckelposition såsom huvudlänk i trafikleden till det norska Trøndelagen, en led som markeras av en rad stormannagravar genom landskapet. Inom Medelpad finnas de flesta av Norrlands runstenar, och det framstår klart, att bygden under forntidens sista årtusende utgjort en huvudort av betydelse för Norrland och dess kolonisation.

Medelpads kustbygder äro de fornminnesrikaste inom landskapet, men där ligger också dess huvudbygd med de stora industridistrikten. Många och svåra problemkomplex måste här uppstå vid bebyggelsens snabba utveckling, vilka måste lösas i samarbetets tecken och som redan nu i hög grad påkalla kulturminnesvårdens uppmärksamhet. Kravet på fullständiga fornminnesinventeringar är i denna trakt synnerligen aktuellt.

Ett av Norrlands ståtligaste gravfält, beläget vid Högom i Selångers socken, har under år 1946 överförts i allmän ägo, i det att det inköpts av Sundsvalls stad, och här kommer under de närmaste åren att bedrivas ett omfattande restaureringsarbete, möjliggjort genom en större donation, för att återge gravfältet dess ursprungliga karaktär.

Ångermanland och Medelpad representera sålunda vart för sig omfattande och särpräglade kulturminnesvårdande uppgifter.

Även geografiskt bilda de båda landskapen skilda miljöer, och avståndet inom det nuvarande landsantikvariedistriktet äro alltför betydande för att landsantikvariern skall kunna effektivt utföra de många olikartade uppgifter, som enligt instruktionen åligga honom och vilkas antal bestämmas av bygdens rikedom på minnen från gångna epoker.

Till kulturhistoriska föreningen Murberget i Härnösand såsom den äldsta och största institutionen inom länet har tidigare lämnats lotterimedel till lönefond intill ett belopp av 100 000 kronor, och det var naturligt, att landsantikvarietjänsten vid sin tillkomst år 1946 knöts till denna institution, som därutöver åtnjuter anslag från Västernorrlands läns landsting med 4 000 kronor och från Härnösands stad med likaledes 4 000 kronor.

År 1906 bildades Medelpads fornminnesförening, vilken under intresserat arbete och med betydande ekonomiska uppoffringar skapat friluftsmuseet Medelpads fornhem å Norra stadsberget i Sundsvall, ett kulturhistoriskt museum med värdefulla samlingar. Åren 1943—45 tillkom på initiativ av Sundsvalls fabriks- och hantverksförening i anslutning till de äldre anlägg-

ningarna ett hantverksmuseum, vars uppförande helt finansierades genom frivilliga enskilda bidrag. Till inredningen erhöles någon hjälp av lotterimedel. Museet invigdes den 9 december 1945 och förvaltas numera i samband med Medelpads fornhem. Samlingarna hade redan vid tidpunkten för invigningen nått sådan omfattning och sådant värde, att fornminnesföreningen fann sig nödsakad att anställa en fackutbildad tjänsteman fr. o. m. den 1 april 1946, vilken jämväl skall omhänderha kulturminnesvården i övrigt inom Medelpad.

Anställandet av denne tjänsteman möjliggjordes genom ökade anslag från stad och landsting. Sundsvalls stad höjde sålunda sitt tidigare, sedan år 1930 beviljade anslag till föreningen, varierande mellan 3 500 och 5 000 kronor till 10 200 kronor för år 1946 och 13 400 kronor för år 1947. Landstingets anslag tidigare å 1 000 kronor höjdes till 4 000 kronor, d. v. s. samma belopp som beviljats Härnösands-institutionen. Sundsvalls stad har dessutom under tidigare år beviljat Medelpads fornminnesförening varierande belopp till vissa bestämda ändamål. För närvarande åtnjuter också föreningen mindre anslag från en del kommuner inom Medelpad. Någon lönefond av lotterimedel har icke kunnat uppläggas, då kulturhistoriska föreningen Murberget i Härnösand i detta avseende erhållit företräde. Trots det visade intresset från kommunala organ äro de resurser, som Medelpads fornminnesförening förfogar över, icke på långt när tillräckliga för att på ett tillfredsställande sätt avlöna den anställde tjänstemannen och i övrigt trygga föreningens verksamhet.

Medelpad är, som ovan påvisats, ett naturligt avgränsat område med egna och stora problem inom kulturminnesvården, och det föreligger ett klart behov av en särskild landsantikvarie för denna del av länet. De kulturminnesvårdande uppgifterna här äro av sådan vikt och av så särpräglad art, att det måste framstå såsom fullt motiverat, att statsmedel anvisas för anställandet av en landsantikvarie för landskapet Medelpad på villkor, som framgå av kungl. brevet den 7 september 1945, och att en delning av det nuvarande landsantikvariedistriktet Västernorrlands län sålunda genomföres på det sätt, att landskapen Ångermanland och Medelpad bilda särskilda distrikt med den redan inrättade tjänsten fortfarande knuten till Härnösand—Ångermanland och den här avsedda nya tjänsten knuten till Sundsvall—Medelpad.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat *riksantikvarieämbetets* utlåtande över ifrågavarande motioner. Ämbetet har i skrivelse den 18 februari 1947 anfört i huvudsak följande.

På sätt i motionerna närmare utvecklas synes starka skäl tala för att det nuvarande landsantikvariedistriktet uppdelas i två distrikt, varvid det nya distriktet skulle omfatta Medelpad med Sundsvall som huvudort. De särpräglade förhållandena i Medelpad ha lett till bildande av dels Medelpads fornminnesförening med dess kulturhistoriska museum, Medelpads fornhem i Sundsvall, dels ock Sundsvalls fabriks- och hantverksförenings museum, vilka båda museer förestås av en fackligt utbildad befattningshavare. Medelpads fornminnesförening kan följaktligen lämpligen bli huvudman för en blivande landsantikvarie.

Ämbetet vill vitsorda behovet av en landsantikvarie i Medelpad och livligt instämma i motionernas syfte. Emellertid kan ämbetet icke undgå att framhålla, att det ekonomiska underlaget för museerna i Sundsvall, till

vilka landsantikvarietjänsten skulle anknytas, för närvarande synes vara alltför svagt trots att anslagen från staden och landstinget de sista åren blivit höjda så att de för år 1947 uppgå till 13 400 kronor respektive 4 000 kronor. För de berörda museala institutionerna krävas förutom bidraget till landsantikvariens lön, 4 000 kronor, skäliga medel till ökande, underhåll och vård av samlingarna och till underhåll av friluftsmuseets byggnader, till städning, uppvärmning och bevakning, till anskaffning av litteratur, skrivmateriel o. d. samt till avlönande av vaktmästare och hjälpkrafter i det museala arbetet. Ett anslag från lokalt håll ej understigande 20 000 kronor torde härför vara erforderligt.

Ämbetet vill livligt tillstyrka bifall till motionerna, men förutsätter att ett årligt anslag ej understigande 20 000 kronor ställes till förfogande från lokalt håll i samband med landsantikvarietjänstens inrättande. I övrigt torde föreskrifterna i kungl. brevet den 7 september 1945 angående bidrag till avlöning av landsantikvarier m. m. böra tillämpas på den nya landsantikvarietjänsten.

Slutligen vill ämbetet framhålla, att ur den statliga kulturminnesvårdens synpunkt inrättandet av ytterligare ett par landsantikvarietjänster på andra håll i landet är av minst lika stor vikt som den i motionerna avsedda, nämligen en tjänst på Gotland för byggnadsminnesvården därstädes, och en landsantikvarietjänst i Kristianstads län. Ämbetet är emellertid icke för närvarande berett att framlägga det material, som erfordras för ett närmare övervägande av en sålunda utbyggd organisation. Förutsättning härför är nämligen i främsta rummet att vederbörande lokala organisationer från den egna provinsen anskaffa medel i viss omfattning. Ämbetet anhåller därför att få framdeles förebringa erforderliga förslag i ämnet.

Ett bifall till motionerna synes formellt böra föranleda en höjning av förslagsanslaget till bidrag till avlöning åt landsantikvarier med 8 000 kronor till 76 000 kronor. Ämbetet anser sig emellertid böra meddela, att förslagsanslaget hittills icke behövt tagas i anspråk i full utsträckning i det att sammanlagda beloppet av statsbidragen för här ifrågavarande ändamål under budgetåret 1945/46 uppgick till allenast 45 482 kronor 46 öre.

*Utskottet.*

Såsom av motionerna I:9 och II:13 samt riksantikvarieämbetets ovan nämnda yttrande framgår utgör Medelpad ett naturligt avgränsat område med egna och stora problem inom kulturminnesvården. Dessa förhållanden hava även lett till bildandet av dels Medelpads fornminnesförening med dess kulturhistoriska museum, Medelpads fornhem i Sundsvall, dels ock Sundsvalls fabriks- och hantverksförenings museum. Riksantikvarieämbetet har ansett starka skäl tala för att det nuvarande landsantikvariedistriktet, omfattande Västernorrlands län, uppdelas i två distrikt, varvid det nya distriktet skulle utgöras av Medelpad med Sundsvall som huvudort och Medelpads fornminnesförening bliva huvudman för en blivande landsantikvarie.

Av riksantikvarieämbetets yttrande inhämtas även att ämbetet ansett inrättandet av ytterligare ett par landsantikvarietjänster på andra håll i landet vara ur den statliga kulturminnesvårdens synpunkt av minst lika stor vikt som den i ovan nämnda motioner avsedda. Härtill kommer, att

det ekonomiska underlaget för museerna i Sundsvall enligt ämbetets uppfattning syntes vara alltför svagt (nu 17 400 kronor, därav 13 400 kronor från Sundsvalls stad och 4 000 kronor från Västernorrlands läns landsting). Ämbetet håller före, att ett anslag från lokalt håll ej understigande 20 000 kronor vore erforderligt.

Utskottet är ense med motionärerna och riksantikvarieämbetet om att förhållandena i förevarande avseende i Medelpad äro av så pass särpräglad natur och medföra så pass omfattande uppgifter att det synes befogat att detta landskap bildar ett eget landsantikvariedistrikt. Med hänsyn till vad ämbetet anfört rörande behovet av ytterligare landsantikvarietjänster på andra håll i landet och i fråga om det nuvarande ekonomiska underlaget för museerna i Sundsvall är utskottet likväl icke berett att tillstyrka bifall till det i motionerna I:9 och II:13 framställda yrkandet. Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t tager samtliga ifrågavarande spörsmål under omprövning och för riksdagen framlägger det förslag, vartill omständigheterna må giva anledning. Med vad sålunda anförts torde ifrågavarande motioner få anses besvarade.

Utskottet tillstyrker, att förevarande anslag för nästa budgetår uppföres med av Kungl. Maj:t föreslaget belopp, 68 000 kronor.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

a) att riksdagen må till *Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Bidrag till avlöning åt landsantikvarier* för budgetåret 1947/48 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 68 000 kronor;

b) att motionerna I:9 och II:13 må anses besvarade med vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 11 april 1947.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

---

*Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:*

från första kammaren: herrar Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Pauli, Gränebo, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Heiding, Mannerskantz, Gustaf Iwar Anderson, fröken Andersson, herrar Gillström och Albertsson; samt

från andra kammaren: herrar Törnkvist, Eriksson i Stockholm, Svensson i Grönvik, Ward, Bergström, Falla, Rubbestad, Mårtensson, Lindholm, Boman i Kieryd, Holmström och Hoppe.

---